

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук,
професора Біди Олени Анатоліївни
на дисертацію Бевзюк Марини Сергіївни

«Підготовка майбутніх учителів початкової школи до взаємодії з батьками в умовах інклюзивного навчання», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Ступінь актуальності обраної теми дослідження. Актуальність теми зумовлена модернізацією початкової освіти відповідно до впровадження Державного стандарту початкової школи, Концепції «Нова українська школа». У зв'язку з цим виникають суперечності щодо імплементації інклюзивної освіти у початковій ланці закладів загальної середньої освіти. Зокрема, актуалізовані суперечності між запитами вітчизняної початкової освіти в контексті реалізації партнерської взаємодії вчителів з батьками учнів в умовах інклюзивного навчання (згідно із концепцією «Нова українська школа»), і сучасним рівнем підготовки вчителів початкової школи у закладах вищої освіти до впровадження ідей партнерської педагогіки; між необхідністю удосконалення процесу професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до взаємодії з батьками в умовах інклюзивного навчання і браком відповідної методики реалізації цього процесу у закладах вищої освіти. Як зазначає дисертантка, виокремлені протиріччя створюють неузгодженість у значенні та кінцевих результатах інклюзивної модернізації початкової освіти, підготовки фахівців вказаного профілю. Тому очевидним є пошук нових наукових підходів та створення відповідної професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до взаємодії з батьками в умовах інклюзивного навчання.

Викладені міркування переконують у тому, що обрана тема дисертаційної праці є безумовно актуальною.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Аналіз тексту дисертації, автореферату та змісту публікацій Бевзюк М. С. дають змогу дійти висновку про високий рівень обґрунтованості наукових положень, висновків, що були зроблені на основі аналізу психолого-педагогічної наукової літератури, концепцій, періодичних педагогічних видань, нормативно-правової бази у галузі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи, Інтернет-ресурсів, авторефератів, дисертацій, досвіду роботи педагогів-практиків, провідних учених, дало змогу схарактеризувати теоретичні засади професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до взаємодії з батьками в умовах

інклюзивного навчання. Виконання термінологічного аналізу було здійснено з метою визначення та уточнення понятійно-термінологічного поля досліджуваної проблеми, а порівняльного – для узагальнення зарубіжних ідей досліджуваної проблеми.

Достовірність наукових положень, висновків і пропозицій, розроблених і відображених у дисертаційній роботі, можна охарактеризувати як достатні, і в цілому вони не викликають сумніву.

Заслуговує на схвалення чітке визначення поняттєво-термінологічного поля дослідження. На основі проведеного аналізу наукової літератури, дисертантка подала власне тлумачення поняття «взаємодія з батьками» як обумовленого, конструктивного зв'язку між педагогами (вчителями початкової школи) та батьками учнів з метою узгодження дій у досягненні ефективних освітніх результатів, та поняттю «інклюзивне навчання» як системи освітніх послуг, гарантованих державою та реалізованих учителями початкової школи на принципах гуманності, толерантності, врахування психофізичної індивідуальності молодших школярів з метою їхнього необмеженого, продуктивного залучення та включення до освітнього процесу.

Отже, можемо констатувати, що уперше теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено педагогічні умови підготовки майбутніх учителів початкової школи до взаємодії з батьками в умовах інклюзивного навчання. Визначено основну категорію дослідження – «підготовка майбутніх учителів початкової школи до взаємодії з батьками в умовах інклюзивного навчання» як процес здобуття майбутніми учителями початкової школи у закладах вищої освіти загальних і спеціальних (фахових) компетентностей, необхідних для здійснення конструктивного зв'язку з батьками учнів з / без особливих освітніх потреб на засадах партнерської педагогіки з метою досягнення ефективних освітніх результатів на принципах гуманності, толерантності, врахування психофізичної індивідуальності учнів для їхнього необмеженого, продуктивного залучення та включення до освітнього процесу в умовах інклюзивного навчання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконувалась відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи кафедри спеціальної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини «Теоретико-методологічні засади розвитку спеціальної та інклюзивної освіти» (номер державної реєстрації 0116U000114).

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій. Ознайомлення зі змістом дисертації, основними публікаціями та авторефератом дозволяє визначити, що мету дослідження виконано. Це знайшло відображення в

основних положеннях роботи. Зокрема, уперше обґрунтовано педагогічні умови підготовки майбутніх учителів початкової школи до взаємодії з батьками в умовах інклюзивного навчання (стимулювання у майбутніх учителів початкової школи мотиваційно-ціннісного та відповідального ставлення до набуття знань, умінь та навичок взаємодії з батьками в умовах інклюзивного навчання; використання можливостей освітнього середовища закладу вищої освіти для здобуття майбутніми вчителями початкової школи відповідної компетентності шляхом: удосконалення та інтеграції змісту фахових і професійно орієнтованих навчальних дисциплін, застосування інноваційних та традиційних технологій навчання у контексті підготовки до взаємодії з батьками в умовах інклюзивного навчання; спрямування навчальної і педагогічної практики на вдосконалення досвіду взаємодії майбутніх учителів початкової школи з батьками учнів в умовах інклюзивного навчання); розроблено модель професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до взаємодії з батьками в умовах інклюзивного навчання; визначено компоненти, критерії, показники та рівні готовності до вказаного виду професійної діяльності. Авторкою уточнено поняття: «взаємодія з батьками», «інклюзивне навчання», «підготовка майбутніх учителів початкової школи до взаємодії з батьками в умовах інклюзивного навчання». Удосконалено форми та методи підготовки майбутніх учителів початкової школи до взаємодії з батьками в умовах інклюзивного навчання. Подальшого узагальнення та розвитку набув зміст теоретичної та практичної підготовки майбутніх учителів початкової школи до взаємодії з батьками в умовах інклюзивного навчання.

Практичне значення роботи. Не викликає сумніву практичне значення одержаних результатів дослідження, яке полягає в розробці та впровадженні в освітній процес закладів вищої освіти методики діагностування рівнів готовності майбутніх учителів початкової школи до взаємодії з батьками в умовах інклюзивного навчання, удосконаленні змісту дисципліни «Основи інклюзивної освіти / педагогіки», навчально-методичних посібників відповідно до структури дисципліни (тезовий виклад та загальний текст лекцій; матеріали для дидактичних кейсів; плани семінарських, практичних та лабораторних занять; поточні та контрольні тести, питання до екзамену та критерії їх оцінки; низка завдань для самостійної роботи та індивідуальних навчально-дослідних завдань, завдання для педагогічної практики тощо), методичних рекомендацій для викладачів закладів вищої освіти щодо методики формулювання навчальних задач.

Цінним є те, що результати дослідження можуть бути використані викладачами закладів вищої освіти у підготовці майбутніх учителів початкової школи; у процесі розробки типових навчальних програм, написанні посібників,

підручників; системі післядипломної педагогічної освіти тощо. Основні положення та результати дисертації можуть бути підґрунтям для подальших досліджень у галузі педагогіки вищої школи.

Зазначене навчально-методичне забезпечення знайшло відображення в опублікованих статтях.

Про актуальність представленого дослідження свідчить і те, що його результати впроваджені у закладах вищої освіти різних регіонів України: Центральноукраїнському державному педагогічному університеті імені Володимира Винниченка, Хмельницькому національному університеті, Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського, Східноєвропейському національному університеті імені Лесі Українки.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в опублікованих працях.

Матеріали дисертації пройшли необхідну апробацію, обговорювалися на міжнародних, всеукраїнських, регіональних наукових конференціях. Основні положення та результати дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри спеціальної педагогіки, кафедри педагогіки та освітнього менеджменту, звітних наукових конференціях Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (2013–2018).

Зміст автореферату повністю відповідає основним положенням дисертації, а 22 публікації автора з достатньою повнотою відображають основні положення й висновки дисертації, праці цілком відповідають встановленим вимогам.

Обсяг і зміст дисертації показують, що робота є самостійним дослідженням, виконаним на високому науковому рівні, і свідчать про професійну зрілість автора.

Структура дисертації. Структура дисертації є послідовною та логічною. Висновки за розділами та загальні висновки аргументовані, ґрунтуються на результатах проведеного дослідження, відображають зміст викладеного матеріалу.

Так, у першому розділі – «Підготовка майбутніх учителів початкової школи до взаємодії з батьками в умовах інклюзивного навчання як педагогічна проблема» – проаналізовано стан розробленості проблеми підготовки майбутніх учителів початкової школи до взаємодії з батьками в умовах інклюзивного навчання; з'ясовано категоріально-термінологічний апарат дослідження.

Мариною Сергіївною констатовано, що зарубіжні дослідження стосуються, передусім, вивчення питання організації інклюзивного навчання, або ж психолого-педагогічної ситуації взаємодії учнів з особливими потребами

та їхніх учителів. Попри беззаперечну наукову цінність зарубіжних досліджень, Мариною Сергіївною констатовано, що проблема інклюзивного навчання має свої особливості у кожній країні через різні етнічно-ментальні чинники, нормативно-правове забезпечення та соціально-економічне становище окремо взятої країни.

У другому розділі здійснено аналіз стану підготовки майбутніх учителів початкової школи до взаємодії з батьками в умовах інклюзивного навчання; визначено компоненти, критерії, показники та рівні готовності майбутніх учителів початкової школи до взаємодії з батьками в умовах інклюзивного навчання; висвітлено організацію констатувального етапу дослідно-експериментальної роботи.

Не викликає сумніву здійснений моніторинг готовності майбутніх учителів початкової школи до взаємодії з батьками в умовах інклюзивного навчання на основі аналізу чинних навчальних планів, навчальних та робочих програм («Педагогіка», «Методика виховної роботи», «Педагогічні технології у початковій школі», «Основи педагогічної майстерності» та дисциплін вибору студентів: «Основи інклюзивної освіти / педагогіки» та «Інклюзивна освіта у початковій школі»), підручників та навчально-методичних посібників для підготовки майбутніх учителів початкової школи щодо досліджуваної проблеми. Встановлено, що у закладах вищої освіти цей процес здійснюється на основі вивчення, переважно, однієї теми («Педагогічний супровід розвитку особистості в інклюзивному середовищі») за навчальною програмою дисципліни «Основи інклюзивної освіти / педагогіки».

Аналіз змісту цього розділу засвідчує, що дисертант володіє ґрунтовними вміннями пошуку, аналізу й систематизації методологічного знання.

У третьому розділі – «Оптимізація процесу підготовки майбутніх учителів початкової школи до взаємодії з батьками в умовах інклюзивного навчання» – розроблено модель, обґрунтовано й експериментально перевірено педагогічні умови підготовки майбутніх учителів початкової школи до взаємодії з батьками в умовах інклюзивного навчання; розкрито методику формульованого експерименту та проаналізовано результати дослідно-експериментальної роботи.

Заслуговує на увагу розробка програми формульованого експерименту, яка включала: корекцію робочої програми дисципліни «Основи інклюзивної освіти / педагогіки», використання активних форм та методів навчання (традиційні та інтерактивні лекції, практичні заняття, бесіди, обговорення, дискусії, диспути, мотиваційні тренінги, виховні заходи, гурткову роботу, волонтерство; удосконалення навчально-методичних посібників відповідно до структури дисципліни «Основи інклюзивної освіти / педагогіки» (тезовий

виклад та загальний текст лекцій; матеріали для дидактичних кейсів; плани семінарських, практичних та лабораторних занять; поточні та контрольні тести, питання до екзамену та критерії їх оцінки; низка завдань для самостійної роботи та індивідуальних навчально-дослідних завдань, завдання для педагогічної практики тощо), розробку методичних рекомендації для викладачів закладів вищої освіти щодо методики формулювання навчальних задач, формування кейсів, плану та проведення організаційних форм співпраці зі студентами, а також методів проведення рефлексії у рамках впровадження моделі підготовки майбутніх учителів початкової школи до взаємодії з батьками в умовах інклюзивного навчання.

Одержані дисертантом результати достатньо переконливо представлено у висновках до розділів та загальних висновках, що відповідають найважливішим положенням рецензованого дослідження та поставленій меті.

Ідентичність змісту автореферату й основних положень дисертації.

Зміст, науковий апарат, теоретичне та практичне значення, висновки, що викладені в авторефераті, повністю відображають основні положення дисертації.

Підкреслюючи достовірність наукових здобутків дисертантки, доцільно у контексті наукової полеміки висловити такі **зауваження та побажання**:

1. Характеристика високого та середнього рівнів сформованості готовності майбутніх учителів початкової школи до взаємодії з батьками в умовах інклюзивного навчання описано не достатньо.

2. У підрозділі 2.3 дослідження у процесі опису констатувального експерименту зазначається, що перевірка рівня сформованості операційно-діяльнісного компонента готовності майбутніх учителів початкової школи до взаємодії з батьками в умовах інклюзивного навчання здійснювалася у процесі аудиторних занять та у процесі виробничої практики. Проте не зазначено, яка кількість студентів перебувала на заняттях, а яка – на практиці.

3. Характеристика окремих спеціальних (фахових) компетентностей, уточнених автором у підрозділі 2.2 дослідження, занадто деталізована та в елементах взаємодублюється іншими компетентностями.

4. У тексті дисертації, зокрема у підрозділі 3.1 прізвища зарубіжних науковців подані то у перекладі українською, то мовою оригіналу. Необхідно було узгодити уживання прізвищ зарубіжних учених одним стилем.

5. У підрозділі 3.1 опис першої педагогічної умови (стимулювання у майбутніх учителів початкової школи мотиваційно-ціннісного та відповідального ставлення до набуття знань, умінь та навичок взаємодії з батьками в умовах інклюзивного навчання) здійснено недостатньо.

Водночас вказані зауваження мають рекомендаційний характер та не впливають на загальний позитивний висновок щодо рецензованої роботи.

Висновок про відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження наукових ступенів»

На основі вивчення поданої роботи можна дійти висновку, що дисертаційна робота **Бевзюк Марини Сергіївни «Підготовка майбутніх учителів початкової школи до взаємодії з батьками в умовах інклюзивного навчання»** є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагомe теоретичне й прикладне значення для розвитку педагогічної науки, заслуговує позитивної оцінки, відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними згідно з постановами КМ за № 656 від 19.08.2015 р. та за № 1159 від 30.12.2015 р.), а її автор – **Бевзюк Марина Сергіївна** – заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

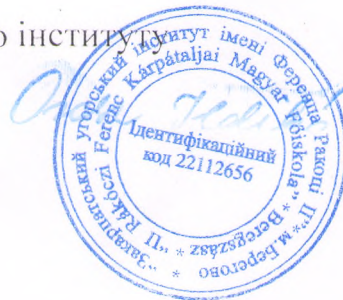
Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор, завідувач
кафедри педагогіки та психології
Закарпатського угорського інституту
ім. Ференца Ракоці II

О. А. Біда

Підпис О.А. Біди завіряю.

Ректор Закарпатського угорського інституту
ім. Ференца Ракоці II,
доктор філософії

I. I. Орос